

Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*

Fazilet YAVUZ-BİRBEN¹
Hasan BACANLI²

Received: October,7, 2017 ~ Accepted: December,20,2017
Online Published: December, 25, 2017

Suggested Citation: YAVUZ-BİRBEN, F., BACANLI, H. (2017). Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *YILDIZ Journal of Educational Research*,2(2), 1-25.

Abstract

The aim of this research is to examine psychometric properties of the Turkish form of Moral Disengagement Scale developed by Albert Bandura and his friends. The scale measures disengagement from the morally accepted behaviors. High scores from the scale show the high level of moral disengagement. The scale was developed based on the moral disengagement theory and theory is grounded on the eight socio-cognitive mechanisms which makes moral disengagement possible. The sample consisted of high school students from variety of schools in İstanbul. Social Likeness Scale, Dark Triad Scale, KA-Si Empathic Tendency Scale, Anomalous Behavior Scale, Student Alienation Scale, Basic Empathy Scale and Inventory of Cognitions Related Bullying were used as data collection instruments. Lisrel program was used in confirmatory factor analysis of Moral Disengagement Scale. It is concluded that Moral Disengagement Scale can be used in order to measure moral disengagement tendency of high school students with 32 items on 3 point Likert scale as it is in the original form.

Keywords: Moral disengagement, scale adaptation

* Bu çalışma Prof. Dr. Hasan Bacanlı danışmanlığında yürütülen Fazilet Yavuz-Birben'in doktora tezinden üretilmiştir. Ayrıca 26.Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

¹ Corresponding author: Fazilet Yavuz-Birben. Yıldız Teknik Üniversitesi Eğitim Programları ve Öğretim Programı Doktora öğrencisi. e-mail: fazileyavuz@hotmail.com

² Prof. Dr.Hasan Bacanlı. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi. Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Ana Bilim Dalı. e-mail: hasan.bacanlı@gmail.com

Öz

Bu araştırma, Albert Bandura ve arkadaşları tarafından geliştirilen Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği'nin (Moral Disengagement Scale) Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ölçek kişilerin ahlaki olarak kabul edilen davranışlara kayıtsız kalma derecesini ölçmek için geliştirilmiştir. Ölçekten alınan yüksek puanlar ahlaki kayıtsızlık seviyesinin de yüksek olduğunu gösterir. Ölçeğin dayanak noktası, ahlaki kayıtsızlık kuramıdır. Bu kuram ahlaki olmayan davranışları meşrulaştırmayı mümkün kılan sekiz sosyo-bilişsel mekanizma olduğunu öne sürmektedir. Uyarılma sürecinde İstanbul'da çeşitli okul türlerinde ortaöğretime devam eden öğrencilerden veri sağlanmıştır. Çalışmada veri toplama araçları olarak Sosyal Beğenirlik Ölçeği, Karanlık Üçlü Ölçeği, KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği, Kuraldışı Davranış Ölçeği, Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği, Temel Empati Ölçeği ve Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği kullanılmıştır. Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği doğrulayıcı faktör analizi Lisrel programıyla yapılmıştır. Sonuç olarak Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği'nin orijinal formundaki gibi 32 maddeli ve üç dereceli Likert tipi bir araç olarak ortaöğretim öğrencilerinin ahlaki kayıtsızlık eğilimini ölçmede kullanılabileceği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ahlaki kayıtsızlık, ahlaki uzaklaşma, ölçek uyarılma

Giriş

İnsanoğlu var olduğu ilk günden beri bazı eylemleri doğru bazılarını yanlış olarak görmüştür. Neyin doğru neyin yanlış olarak değerlendirileceği bir tartışma konusuysen, üzerinde uzlaşılabilen doğruların da dahi zaman zaman askıya alınabilmesinin gerekçeleri de incelemeye değer bir konudur.

İnsanın gelişim sürecinin ilk evrelerinde eylemlerin dıştan gelen kısıtlama ya da yönlendirmelere göre şekillendirilirken, sosyalleşme sürecinde ahlaki standartlar oluşturulur ve bu standartlar rehber görevi üstlenerek davranışlara yön verir. Bandura, sosyal bilişsel kuramında, ahlaki muhakemenin öz düzenleme mekanizmaları yoluyla ahlaki eylemlerde kendini gösterdiğini belirtir. Bu öz düzenleme mekanizmaları ahlaki standartlar ve öz kısıtlamalara gömüktür, ahlaki eylem böylece gerçekleştirilir. Öz denetleme sürecinde insanlar kendi davranışlarını içinde buldukları duruma göre gözlerler; ahlaki standart ve algılanan duruma göre yargılar ve davranışlarını oluşabilecek sonuçlara göre düzenlerler. Davranışlarını genelde kendilerini tatmin edecek ve öz değerlerini yükseltecek şekilde seçerler. Aynı şekilde kendilerini kınamaya yol açacak eylemleri gerçekleştirmekten çekinirler (Bandura, 1999).

Bir başka bakış açısına göre ise ahlaki standartlar sosyalleşme sürecinde genel olarak başkalarının tepkilerine dayanılarak öğrenilir/belirlenir. Bir kere de bu standartlar belirlendi mi eylemlerimiz için rehber olurlar. İnsanlar da davranışlarını kendilerine gelebilecek sonuçları göz önünde bulundurarak düzenlerler. Örneğin kendilerinin öz-değerini (self-worth) artıracak davranışlarda bulunurlar. Ya da ahlaki standartlarını zorlayacak davranışlarda bulunmazlar zira bu durum kendini ayıplama gibi bir öz-kınama (self-censure) halini getirir (Bandura, Barbaranelli, Caprara ve Pastorelli, 1996).

Sosyal bilişsel kuram, ahlaki kayıtsızlığın benlik düzenleme mekanizmaları içinde yer aldığını öne sürer. Benlik düzenleme, bireylerin bir amaca yönelik davranış sergilerken hem kendi hareketlerini hem de içinde buldukları çevresel şartları değerlendirdiğini belirtir. Aynı zamanda bu verileri kendi tercih ve referans değerleriyle karşılaştırır, beklentisine yönelik uygunluğuna göre de duygusal bir tepki verir. Benlik düzenleme kavramı tüm bu faktörlere bağlı olarak insanın davranışlarını düzenlediğini öne sürer.

Benlik düzenleme modeline göre, arzu ya da niyet, kişinin davranışını belirli bir biçimde değiştirmek için tek başına yeterli değildir ve birey, kendi davranışını benlik düzenleme temel mekanizmasının bazı alt-işlevleri aracılığıyla etkileyebilir. Bu alt-işlevler kendini gözleme, muhakeme (yargılama) süreçleri ve öz-tepkidir (Bandura, 1996).

Sosyal bilişsel teori ahlaki eyleyciliğin (moral agency) kaynağında öz-düzenleme sistemleri olduğunu iddia eder. Bu sistemin de üç temel alt işlevi vardır: Bunlar,; kişinin kendi davranışlarını kontrol etmesinin ilk adımı olan kendini gözleme işlevi (self-monitoring), davranışın içsel ve dışsal standartlara ve duruma göre değerlendirmesinin yapıldığı muhakeme işlevi ve davranışın değerlendirmesi ile beraber kendi ahlaki değerlerine uygunluğuna göre olumlu ya da olumsuz bir tepki vermeyi sağlayan öz-tepki (self-reaction) işlevidir (Bandura, 1996).

Ahlaki eyleyciliğin baskılayıcı (inhibitive) ve etkin (proactive) olmak üzere iki yönü vardır. Baskılayıcı olan yön, insanı zalimce davranmaktan alıkoyarken etkin olan insanca davranmaya yönlendirir. Etkin olan özdeğeri yükseltmeye büyük bir yatırım demektir. Bu da kişisel maliyeti yüksek olsa bile insanların ahlaki olanı yapmayı tercih etmelerine neden olur (Bandura, 1999). Rorty'nin (1993) ahlaki benlik üzerindeki analizi

ahlakî sosyal bir pratik olarak ele almıştır, bu da etkin ahlakın sosyal sorumlulukta temellendiğini vurgular.

Ahlakî standartlar eylemi standart bir şekilde düzenleyen içsel mekanizmalar değildir. Bu standartların harekete geçirilmesi gerekir. Bununla birlikte standartların harekete geçirilmelerini önlemede kullanılan birçok sosyal ve psikolojik manevra vardır. Aynı ahlakî standartlara sahip insanlar için bile farklı durumlarda harekete geçmede seçicilik gerçekleşir ve farklı eylemleri icra eder (Bandura, 1999).

Ahlakî ölçmenin birçok açıdan zorluğu vardır. Bunların biri, ahlakın aslında ne olduğunun bilinmemesidir. Bu bilinmezliğin tek gerekçesi kavramın gözlemlenmesine bağlı güçlükler değil, aynı zamanda gözlenen ya da gözlenemeyen şeyin ne olduğunu bilmeye yönelik güçlüklerdir. Pek çok kişi ahlakî olan davranış ile olmayana gözlemleyerek ayırt etmede hemfikir olabilirken söz konusu ölçmek olduğunda ölçebilmek için somut bir tanım yapmanın zorluğu ortaya çıkar. Çünkü test materyallerinin yüzeysel kalmaması ve iyi ya da kötü bir kontrol listesi şekline dönüşmemesi için ölçülecek niteliklerin kesin bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Ahlakla ilgili karmaşıklıklardan biri de ahlakın bir bağlam içinde ölçülmesidir. Öte yandan, ahlakın doğru bir şekilde tanımlanmış olsa bile, davranışsal tepkiler ve gözlemleri ahlakî somutlaştıran ve değişim miktarını temsil eden sayılara dönüştürmenin ve bu sayıları elde etmenin zor olabilmesidir (Ostini, 2010).

Kohlberg (1958), ahlakî yargılamayı değerlendirmek için kullanılan ölçütlerin, bireyin ahlak sahibi olup olmadığını belirleme noktasında değil, bir bireyin diğerlerine göre belli bir durumda daha ahlaklı davranıp davranmadığını belirleme noktasında bilgi vereceğini söyler.

Çocukluk döneminde çocukların ailenin ahlakî düşünce ve davranışlarından etkilendiği düşünülür. Aksine ergenlik döneminde fikirler, biliş ve davranışlar arkadaşlar referans alınarak oluşturulur. Dolayısıyla ahlakî kayıtsızlığın çocuklukta ve ergenlikte farklı seyir izlemesi beklenir. Çocuklara kıyasla ergenlerin daha fazla ahlakî kayıtsızlık sergilediği görülmüştür (Gini, Pozzoli & Hymel, 2014). Paciello, Fida, Tramontano, Lupinetti ve Caprara (2008) tarafından yapılan bir çalışmada, 14-16 yaş arasında ahlakî kayıtsızlığın daha güçlü biçimde sergilendiği, sonrasında ise yavaş biçimde düştüğü sonucuna ulaşımlardır. Bu azalmanın nedeni olarak da artan bilişsel ve sosyal yapılar,

sonuçları tahmin etme becerisi, davranışları planlama, sosyal deneyimlerden ders çıkarma veya farklı davranışlara atfedilen değerler gibi faktörlerin olduğun öne sürülmektedir.

Ahlaki standartlar doğrudan eğitimle edinildiği gibi kişinin davranışlarına çevresinin verdiği tepkiler ve başkalarını modelleme yoluyla da edilir. Ahlaki eylem kişinin sosyal ilişkilerini geliştirdiği toplulukta öğrenilir ve yaratılır. Dolayısıyla ahlaki kayıtsızlık arkadaş grubunun bir özelliği olarak görülebilir Zira sosyal etki özellikle arkadaşlar arasında hissedilir. Ahlaki kayıtsızlıkta kullanılan meşrulaştırmalar ergenler tarafından grup içerisinde kabul edilebilir ve hatta istenir görülebilir. Ayrıca arkadaş grubunun ahlaki atmosferi davranış normlarını belirler. Sosyal etki dışındaki bir konu ise arkadaş seçimidir. Çocukluk ve ergenlik çağlarında aynı cinsiyette arkadaş edinme eğilimi vardır ve erkeklerin daha çok ahlaki kayıtsızlık gösterdiği bilinmektedir. Bu durumda erkek arkadaş grupları kızlara kıyasla ahlaki kayıtsızlığa daha meyillidir. Diğer bir bakış açısına göre de kişiler ahlaki kayıtsızlık açısından kendilerine benzeyen kişileri arkadaş olarak seçiyor olabilir (Caravita, Sijtsema, Rambaran & Gini, 2014).

Ahlaki kayıtsızlığın ne düzeyde olduğunu anlayabilmek açısından ölçeklerin hem araştırmalar hem de alanda yapılacak ahlaki kayıtsızlığı önlemeye yönelik uygulamalarda yer alacak kişileri belirlemek önemlidir. Bu bağlamda bu çalışmada Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeğinin Türk lise öğrencileri için uygunluğu test edilmiştir.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Bandura ve arkadaşları (1996) tarafından geliştirilen Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği'nin (AKÖ) Türkçe'ye uyarlanması ve ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amacıyla yapılmıştır.

İşlem. Araştırma sürecinde öncelikle AKÖ üçü Rehberlik ve Psikolojik Danışma alanında uzman, biri İngilizce öğretmeni, biri de sosyal psikolog olan beş kişi tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Elde edilen çeviriler incelenerek araştırmacılar tarafından çeviri formu oluşturulmuştur. Bu form bir Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni tarafından lise öğrencilerine ve dile uygunluğu açısından incelenmiştir, onun önerileri göz önüne alınarak nihai form oluşturulmuştur. Ölçeğin geçerlilik çalışmaları kapsamında Lisrel

programıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılarak yapı geçerliliğine ayrıca Sosyal Beğenirlik Ölçeği, Karanlık Üçlü Ölçeği, KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği, Kuraldışı Davranış Ölçeği, Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (Kuralsızlık alt boyutu), Temel Empati Ölçeği ve Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği kullanılarak da ölçüt geçerliliğine amacıyla Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği ile korelasyonlarına bakılmıştır. Güvenirlik çalışması kapsamında ise Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmış ve test tekrarı yöntemi uygulanmıştır. Ölçek uyarlama çalışmaları sürecinde çalışma gruplarında yer alan öğrencilerin tamamına uygulamadaki güvenirliliği artırmaya destek olması açısından birer çikolata verilmiştir. Bu uygulamanın olumlu bir getirisi olarak yarım bırakma, desenle ya da okunmadan doldurma vb durumlarla nadiren karşılaşarak veri kaybı önlenmiştir.

Yöntem

Çalışma Grupları

Bu araştırma kapsamında beş farklı çalışma grubundan veri toplanmıştır.

Çalışma Grubu 1. Birinci araştırma grubunda yer alan 420 lise öğrencisinin 208'i (%49.5) kız, 212'si (%50.5) erkektir. Öğrencilerin 94'ü (%22.4) Anadolu Lisesine, 41'i (%9.8) Fen Lisesine, 90'ı (%21.4) Sosyal Bilimler Lisesine, 101'i (%24) İmam-Hatip Lisesine ve 94'ü (%22.4) Meslek Lisesine devam etmektedir. Sınıf düzeyine göre dağılımlarına bakıldığında ise 160 (%38.1) öğrencinin 9.sınıf, 186 (%44) öğrencinin 10.Sınıf, 74 (%17.6) öğrencinin 11.Sınıf öğrencisi olduğu görülmektedir. Çalışma grubunda yer alan öğrenciler İstanbul'da çeşitli ilçelerde yer alan farklı okul türlerinde öğrenim görmektedir. Bu grupta yer alan Fen Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Anadolu Lisesi, İmam-Hatip Lisesi ve Meslek Liselerine devam eden öğrencilere faktör analizine veri sağlamak için AKÖ ve demografik bilgiler formu uygulanmıştır.

Çalışma Grubu 2. İkinci çalışma grubunda yer alan 130 öğrencinin 57'si (%43.8) kız, 73'ü (%56.2) erkektir. Grupta yer alan öğrencilerin 67'si (%51.5) 9. Sınıf, 40'ı (%30.8) 10. Sınıf ve 23'ü (17.7) 11. Sınıf öğrencisidir. Bu grupta yer alan öğrencilere

AKÖ'nin yanısıra Sosyal Beğenirlik Ölçeği (Kozan, 1983) ve Karanlık Üçlü Ölçeği (Sakman ve Alper, 2016) uygulanmıştır.

Çalışma Grubu 3. Üçüncü çalışma grubunda yer alan 123 öğrencinin 56'sı (45.5) kız, 67'si (%54.5) erkektir. Grupta yer alan öğrencilerin 33'ü (%26.8) 9. Sınıf, 24'ü (%19.5) 10. Sınıf, 24'ü (%19.5) 11. Sınıf ve 42'si (%34.1) 12. Sınıftadır. Bu gruba AKÖ ile birlikte KA-Sİ Empatik Eğilim Ölçeği (Kaya ve Siyez, 2010), Kuraldışı Davranış Ölçeği (Kaner, 2001) ve Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (Kuralsızlık alt boyutu) (Sanberk, 2003) uygulanmıştır.

Çalışma Grubu 4. Dördüncü çalışma grubunda yer alan 138 öğrencinin 68'i (%49.3) kız; 70'i (%50.7) erkektir. Öğrencilerin 29'u (%21) 9. Sınıf, 34'ü (%24.6) 10. Sınıf ve 75'i (%54.3) 11. Sınıf öğrencisidir. Bu gruba Temel Empati Ölçeği (Topçu, Baker ve Çapa-Aydın, 2010) ve Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği (Gökkaya ve Sütçü, 2015) uygulanarak AKÖ ile ilişkilerine bakılmıştır.

Çalışma Grubu 5. Beşinci çalışma grubunda yer alan 115 öğrencinin 60'ı (52.2) kız, 55'i (%47.8) erkektir. Öğrencilerin 21'i (18.3) 9. Sınıf, 56'sı (%47.7) 10. Sınıf; 38'i (%33) 11. Sınıf öğrencisidir. Bu gruba iki hafta ara ile AKÖ test tekrarı sonuçları elde etmek amacıyla uygulanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği (Moral Disengagement Scale). Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği Bandura, Barbaranelli, Caprara ve Pastorelli (1996) tarafından geliştirilmiştir. Ölçeğin amacı bireyin ahlaki olarak kabul edilen davranışlara karşı kayıtsız kalma derecesini belirlemektir. Yüksek puan alde edilmesi ahlaki olmayan davranışların kişi tarafından normal görüldüğünü göstermektedir. Ölçeğin kuramsal dayanağı Ahlaki Kayıtsızlık Kuramıdır. Kuram da ahlaki olmayan davranışların, meşrulaştırmayı mümkün kılan sekiz sosyo-bilişsel mekanizmaya bağlı olduğunu belirtmektedir. Ölçeğin hazırlanması sürecinde de sekiz mekanizmaya bağlı olarak dörder madde geliştirilmiştir. Bu mekanizmalar, ahlaki gerekçelendirme-meşrulaştırma (moral justification), iyimser-örtülü etiketleme (euphemistic language), olumsuz davranış kıyaslama (advantageous

comparison), sorumluluğu yayma-dağıtma (diffusion of responsibility), sorumluluğu üstlenmeme (displacement responsibility), olumsuz sonuçları önemsememe/çarpıtma (disregarding or distorting the consequences), insandışılaştırma (dehumanization) ve suçu atfetmedir (attribution of blame). Yapılan faktör analizi sonucunda ahlaki uzaklaşmayı ölçen tek faktörlü bir yapı elde edilmiş ve varyansın %16.2'sini açıkladığı bulunmuştur. Alfa güvenirlik katsayısı ise .82'tir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlanması Gezici-Yalçın, Şenyurt, Gültepe ve Coşkun (2016) tarafından da "Ahlaki Uzaklaşma" şeklinde çevrilerek gerçekleştirilmiştir. Bu uyarlamada ölçeğin orijinalinde üçlü derecelemesi olan ve ilköğretim ve lise öğrencileri üzerine gerçekleştirilen maddeleri 5'li dereceleme ile üniversite öğrencilerine uygulanarak adaptasyonu sağlanmıştır. Gezici-Yalçın ve arkadaşlarının uyarlama çalışması sonucunda ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .86 ve iki-yarım güvenirliği .78 olarak bulunmuş; ölçeğin ayırt edici geçerliğini test etmek için Sosyal Beğenirlik Ölçeğinden, ölçüt geçerliğini sınamak için ise Saldırganlık Ölçeğinden yararlanılmıştır. Ahlâkî Uzaklaşma Ölçeği, saldırganlık ile orta düzeyde ilişkili ($r=.33$) bulunurken; sosyal beğenirlikle ilişkisinin ise anlamlı olmadığı ($r=.03$) belirtilmiştir. Gezici-Yalçın ve arkadaşlarının yaptığı çalışmada ölçekten faktör yüklerinin yeterli düzeyde olmaması nedeniyle 6 madde çıkarılarak 26 maddeye indirilmiştir. Yapılmış olan bu uyarlama çalışması sonucunda elde edilen ölçeğin lise öğrencilerine uygulanması uygun olmayacağı düşünülerek yeni bir uyarlama çalışması yapılması gerekli görülmüştür. Bu çalışmada ölçeğin orijinalinde olduğu gibi üçlü dereceleme ile ve lise örneklemiyle ayrıca hiçbir maddenin atılmasına gerek kalmadan geçerlik ve güvenirlik çalışması tamamlanmıştır.

KA-Sİ Empati Eğilim Ölçeği (Çocuk ve Ergen Formu). KA-Sİ Empati Eğilim Ölçeği Çocuk ve ergenlerin empatik eğilimlerini ölçmek için Türk kültürüne özgü bir ölçme aracı sağlamak amacıyla geliştirilen yüksek puan almanın empatik eğilimin daha fazla olduğunu gösteren bir ölçektir. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi testleri sonucunda uyum iyiliği değerlerinin yeterince yüksek olduğu (GFI= .97; AGFI= .95; CFI= .99; RMSEA= .02; SRMR= .04) görülmüştür. Ölçeğin Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı .84, test tekrarı güvenirlik katsayısı ise .74 olarak bulunmuştur (Kaya ve Siyez, 2010).

Temel Empati Ölçeği. Temel Empati Ölçeği (TEÖ), Jolliffe ve Farrington (2006) tarafından geliştirilmiş, Topçu, Baker ve Çapa-Aydın (2010), tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Uyarlama sürecinde yirmi maddeden oluşan ölçek 13-21 yaş arası öğrencilere uygulanmıştır. DFA sonucuna göre indeksler (GFI = .90, AGFI =.87 ve RMSEA =.06) yeterli bulunmuştur. Faktör analizi bulguları orijinal çalışmayı destekler niteliktedir. Güvenirlik için hesaplanan Cronbach Alpha katsayıları yeterli .76 -.80 aralığında bulunarak TEÖ'nin Türkçe uyarlamasının yeterli psikometrik özelliklere sahip olarak empati düzeyini belirlemek amacıyla kullanılabilceği öngörülmüştür (Topçu, Baker ve Çapa-Aydın, 2010).

Kuraldışı Davranış Ölçeği (Suç Ölçeği). Kuraldışı Davranışlar Ölçeği (KDÖ), ergenleri yasalarla karşı karşıya getirme potansiyeli taşıyan davranışları belirlemek amacıyla 15-18 yaş grubundaki öğrencilere yönelik olarak Kaner (2001) tarafından geliştirilen bir ölçektir. Testin, Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı 0.93, Spearman-Brown testi yarılama güvenilirlik katsayısı ise .89 olarak belirtilmiştir. KDÖ, ergenlerin kendi bildirimine dayanan bir ölçek olup; 38 madde ve 9 alt ölçekten (Statü Suçu ve Okul Kurallarına Aykırı Davranmak, Hırsızlık, Öfkeyi Kontrol Edememek ve Kavga Etmek, Hafif Hırsızlık, Dikkat Çekici Tahripçilik, Statü Suçu ve Başkalarını Kandırmak, Uyuşturucu ve Şiddet Suçu, Binalara Zarar Verme, Kopya Çekmek) oluşmaktadır. Alt ölçeklerin iç tutarlılık katsayıları .85 ile .72 arasında değişmektedir. (Kaner, 2001).

Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği. Çocuklarda zorbalıkla ilgili bilişleri değerlendirmeye yönelik bir ölçek geliştirmek amacıyla hazırlanan Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği'nin (ÇZBÖ) ve psikometrik özellikleri ortaokul öğrencilerine uygulanarak incelenmiştir. Dört dereceli Likert şeklinde cevaplandırılan ve 22 maddeden oluşan ölçeğin geliştirilmesi sürecinde, Zorbalık ve Ahlaki Yargıların Bozulması Ölçeği maddelerinden ve zorba davranışlarda bulunan çocuklarla yapılan görüşmelerden yararlanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısının 0.91 ve test tekrarı güvenilirliğinin .79 olduğu bulunmuştur. Varimax döndürme uygulanarak yapılan faktör analizi sonucunda toplam varsayansın % 48.73'ünü açıklayan üç faktör bulunmakla birlikte alt boyutlarda yer alan maddeleri isimlendirmedeki güçlüğe dayanarak ölçeğin tek boyutlu olarak kullanılmasının daha uygun olacağına karar verilmiştir (Gökkaya ve Sütcü, 2015).

Kişisel Davranış Anketi (Sosyal Beğenirlik Ölçeği). Kişinin sosyal beğenirlik eğilimini ölçmek amacıyla, Kozan (1983) tarafından geliştirilmiş ve Doğru-Yanlış şeklinde yanıtlanan 20 maddelik bir kendini değerlendirme ölçeğidir. Kişi sosyal beğenirlik yönünde verdiği her yanıt için bir puan almaktadır. Sosyal beğenirlik eğilimi yüksek olan kişiler ölçekten daha yüksek puan almaktadırlar. Ölçeğin iç tutarlılığı .76, test tekrarı güvenirliği ise .91 olarak bulunmuştur.

Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği. Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (ÖYÖ) öğrencilerin, okulun özgül koşullarında yabancılaşmalarını ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçek; Güçsüzlük, Anlamsızlık, Kuralsızlık ve Sosyal Uzaklık alt ölçekleri olmak üzere dört alt ölçekli, 17 maddeli, 5'li Likert tipi bir kendini değerlendirme ölçeğidir. ÖYÖ'nin iç-tutarlık katsayısının araştırmada kullanılan Kuralsızlık alt ölçeği için .73 (Sanberk, 2003); Gedik (2014)'in araştırmasından elde edilen kuralsızlık boyutu iç tutarlılık katsayısının ise .78 olduğu görülmüştür (Gedik, 2014).

Karanlık Üçlü Ölçeği. Jones ve Paulhus (2014) tarafından geliştirilen ölçek Narsizm, Psikopati ve Makyavelizm olmak üzere üç boyutu olan ve 27 maddeli, 7'li derecelemeyle sahip Likert tipi bir ölçektir. Ölçek, Sakman ve Alper (2016) tarafından yetişkinler üzerinde psikometrik özellikleri değerlendirilerek Türkçe'ye uyarlanmıştır. Çalışmamız kapsamında ölçeğin bir maddesi liseli öğrenciler için uygun olmadığından 26 madde olarak uygulanmış, lise öğrencilerine uygulanmasından elde edilen Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısı ise .80 olarak bulunmuştur.

Bulgular

Tablo 1'de ilk çalışma grubuna ait demografik verilerin yüzde ve frekans değerleri sunulmuştur. Tablo 2'de ilk çalışma grubunda yer alan öğrencilerin başarılarına ve ailesel bazı durumlara ilişkin verilerine yer verilmiştir. İlk çalışma grubunda yer alan öğrencilerin ahlaki kayıtsızlık paunları cinsiyete göre incelendiğinde elde edilen veriler Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 1.

Birinci çalışma grubunda yer alan öğrencilerin anne-baba eğitim düzeyi, kardeş sayısı değişkenlerine ilişkin frekans ve yüzdeler

		f	%
Lise Türü	Anadolu Lisesi	94	22.4
	Fen Lisesi	41	9.8
	Sosyal Bilimler Lisesi	90	21.4
	İmam-Hatip Lisesi	101	24
	Meslek Lisesi	94	22.4
	Toplam	420	100
Anne Eğitim Düzeyi	İlkokul ve altı	213	50,7
	Ortaokul ve lise	150	35,7
	Üniversite ve üstü	57	13,6
	Toplam	420	100
Baba Eğitim Düzeyi	İlkokul ve altı	136	32,4
	Ortaokul ve lise	204	48,6
	Üniversite ve üstü	80	19
	Toplam	420	100
Kardeş Sayısı (kendisi dahil)	Tek Çocuk	23	5,5
	2	155	36,9
	3	137	32,6
	4	49	11,7
	5 ya da daha fazla	56	13,3
	Toplam	420	100
Kaçınıcı Çocuk	1.	177	42,1
	2.	122	29
	3.	62	14,8
	4.	29	6,9
	5. ya da daha sonraki	30	7,1
	Toplam	420	100

Ahlaki kayıtsızlık ölçeğinden elde edilen puanların okul türü [$F(4,415) = 1.836$, $p > .05$] anne [$F(2,417) = 1.907$, $p > .05$] ve baba eğitim düzeyi [$F(2,417) = .773$, $p > .05$], kardeş sayısı [$F(4,415) = .682$, $p > .05$], doğum sırası [$F(4,415) = .657$, $p > .05$] değişkenlerine göre farklılaşmadığı görülmüştür.

Tablo 2.

Cinsiyet değişkenine göre toplam ahlaki kayıtsızlık puanları

Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	Sd	t
Kız	208	50.80	7.184	418	-4,01
Erkek	212	53.84	8.314		

Erkek öğrencilerin ahlaki kayıtsızlık puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür [$t(418)=-4.012, p<.01$]. Bu bulgu, Caravita, Sijtsema, Rambaran ve Gini'nin (2014) erkeklerin daha çok ahlaki kayıtsızlık gösterdiğini belirttikleri araştırma sonucuyula örtüşmektedir.

Tablo 3.

Ahlaki kayıtsızlık ölçeği puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

<i>f</i> , \bar{x} ve <i>SS</i> Değerleri					ANOVA Sonuçları					
Puan	Grup	<i>N</i>	\bar{x}	<i>SS</i>	Var. K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>P</i>
AKÖ	9.Sınıf	160	76.93	7.579	G.Arası	431.364	2	215.682	3.481	.032
	10.Sınıf	186	74.73	7.991	G.İçi	25840.300	417	61.967		
	11.Sınıf	74	75.28	8.187	Toplam	26271.664	419			
	Toplam	420	75.66	7.918						

Sınıf düzeyine göre farklılaşma görüldüğünden farklılaşmanın hangi gruplar arasında olduğunu anlamak için post hoc analizi yapılmıştır. Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği Puanlarının sınıf düzeyi değişkenine göre hangi gruplar arasında farklılaştığını belirlemek üzere Yapılan Scheffe Testi Sonuçları 9. sınıf öğrencilerinin Ahlaki kayıtsızlık puanlarının 10. sınıflardan anlamlı olarak daha yüksek olduğunu [$F(2,417)=3.481, p<.05$] göstermektedir. Bu sonuç Balkaya ve Ceyhan'ın (2007) lise öğrencilerinin suç davranış düzeylerini bazı kişisel ve ailesel nitelikler bakımından inceledikleri araştırmadan elde ettikleri 15 yaştan 18 yaşa gidildikçe suç davranışının arttığı bulgusuyla çelişmektedir. Bu farklılığın liseye yeni başlayan ergenlerin farklı bir okul türüne adapte olmasıyla ilişkili olabileceği düşünülebilir.

Tablo 4.

Ahlaki kayıtsızlık ölçeği puanlarının toplumun onaylamadığı davranışa yönelik aile tepkisine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları

Puan	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}_{sıra}$	x^2	<i>sd</i>	<i>P</i>
	Pek üstünde durmazlar	5	298.90			
	Yanlışımı telafi etmemi beklerler	60	206.03			
	Tekrarlanmaması için uyarırlar	330	206.56	6.530	3	.088
	Ceza verirler	25	255.52			
	Toplam	420				

Ahlaki kayıtsızlık ölçeğinden elde edilen puanların toplumun onaylamadığı davranışlar konusunda ailelerin sergiledikleri davranış biçimine göre farklılaşmadığı görülmüştür [$\chi^2(3)= 6.530, p>.05$].

Tablo 5.

Ahlaki kayıtsızlık ölçeği puanlarının ahlaki kuralların ailede vurgulama sıklığına göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan Kruskal Wallis-H testi sonuçları

Puan	Gruplar	N	$\bar{x}_{sıra}$	χ^2	sd	P
	Çok sık	109	215.03			
	Sık	195	209.36			
	Bazen	86	200.03			
	Nadiren	14	273.00	7.509	5	.185
	Çok nadir	9	239.22			
	Hiç	7	138.36			
	Toplam	420				

Ahlaki kayıtsızlık ölçeğinden elde edilen puanların ahlaki kuralların ailede vurgulanma sıklığına göre farklılaşmadığı görülmüştür [$\chi^2 (3)= 7.509, p>.05$].

Tablo 6.

Ahlaki kayıtsızlık ölçeği puanlarının ailede kararların alınma biçimine göre farklılaşp farklılaşmadığını belirlemek üzere yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları

		f , \bar{x} ve ss Değerleri				ANOVA Sonuçları				
Puan	Grup	N	\bar{x}	ss	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
	Birlikte	53.91	8.66	1.001	G.Arası	294.922	2	147.461		
AKÖ	Kendim	51.79	7.63	.451	G.İçi	25976.742	417	62.294	2.367	.095
	Anne-baba	52.98	8.11	1.056	Toplam	26271.664	419			
	Toplam	52.34	7.92	.386						

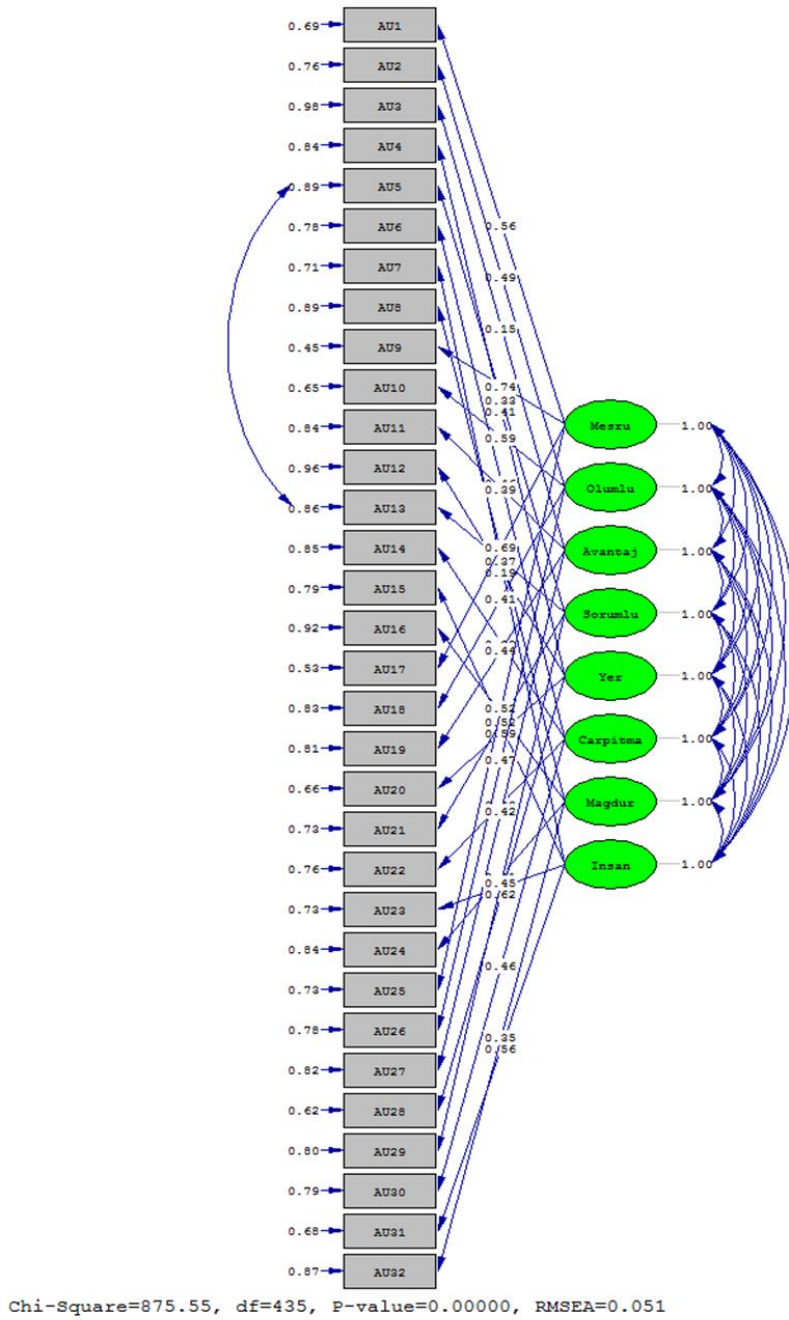
AKÖ elde edilen puanların ailede kararların alınma şekline göre farklılaşmadığı görülmüştür [$F(2,417)=2.367, p>.05$].

Yapı Geçerliği

Faktör Analizi. Ahlaki kayıtsızlık ölçeğinin yapı geçerliği Lisrel programıyla yapılan doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile incelenmiştir. Ölçeğin geliştirilme sürecinde ve dayalı olduğu kuramda sekiz faktörlü olarak belirlenen ancak uyum iyiliği değerleri yetersiz bulunduğu için tek faktörlü olarak kabul edilmiş olan yapısının (Bandura, Caprara ve Pastorelli 1996) bu uygulamada da bazı uyum iyiliği değerlerinin yeterince

yüksek olmamasına karşın sekiz faktörlü yapıyı doğruladığı görülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu uyum indeksleri $GFI=.88$, $RMR=.03$, $SRMR=.07$ ve $\chi^2/df=2.01$, $RMSEA=.056$ olarak hesaplanmıştır. Şekil 1’de doğrulayıcı faktör analizine ilişkin path diyagramı ve parametre tahminleri sunulmuştur.

Uyum indeksleri, yapılan analizin çalışılan veriyle ne derece uyum gösterdiğini tanımlar (McDonald & Ho, 2002). Bu bağlamda ilk olarak Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranına bakılmıştır. Ki-Kare değeri, modelin genel olarak uyumunu değerlendirmek için kullanılan geleneksel ölçüttür ve veri ile kovaryans matrisleri arasındaki tutarsızlık büyüklüğünü değerlendirir (Hu & Bentler, 1999). Ki-karenin serbestlik derecesine oranı, genel olarak 2 ile 5 arasında kabul edilen (Tabachnick & Fidel, 2007) bir değer aralığıdır. Bu araştırmada elde edilen $\chi^2/df=2.01$ değeri sonucunun kabul edilen aralıkta olduğunu göstermektedir. Bir sonraki indeks olan RMSEA, bilinmeyen ancak en uygun şekilde seçilen katsayı tahminlerinin modelin veri kovaryans matrisine ne kadar iyi uyum sağlayacağını belirtir (Byrne, 1998). RMSEA (Root-Mean-Square Error Approximation) değeri hakkında çeşitli görüşler olmakla birlikte bu değer .08 ve .10 arasında iken orta bir uyum ve .08’den aşağıda olduğunda iyi bir uyum gösterdiği anlamına gelmektedir (MacCallum, Browne ve Sugawara, 1996). Çalışılan modelde, RMSEA değeri .056 olup iyi derecede bir uyum elde edildiğini göstermektedir. Bir diğer indeks olan SRMR (Standardised Root Mean Square Residual) değerinin .08’den küçük olması iyi uyumu, .10’dan küçük olması orta uyumu gösterir (Brown, 2006; Hu ve Bentler, 1999). Elde edilen SRMR değerinin (.07) iyi bir uyum değeri olduğu görülmektedir. Bütün bu sonuçlar itibariyle kabul edilebilir içsel uyum değerlerine sahip bu modelin doğrulandığı söylenebilir. RMR değerinin 0.05’ten küçük olması, 0’a yakın olması uyumun iyi olduğunu gösterir (Sümer, 2000). Yapılan çalışmada elde edilen .03 değer iyi bir uyumu göstermektedir. GFI değerinin $GFI=.88$ olması da .90 a yakın olması gerekçesiyle kabul edilebilir bir uyuma işaret etmektedir.

Şekil 1. Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeğine ilişkin path diyagramı ve parametre tahminleri

Ölçüt Bağımlı Geçerlik

Tablo 8.

Ahlaki kayıtsızlık ölçeği ve diğer ölçeklerin korelasyon sonuçları

	Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği
Sosyal Beğenirlik Ölçeği	.30**
Çocuklar İçin Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeği	.71**
ÖYÖ Kuraldışı Alt Boyutu	.36**
Kuraldışı Davranış Ölçeği	.44**
Temel Empati Ölçeği	-.36**
KA-Si Empatik Eğilim Ölçeği	-.31**
Karanlık Üçlü Ölçeği-Narsizm	.17*
Karanlık Üçlü Ölçeği-Makyevelizm	.40**
Karanlık Üçlü Ölçeği-Psikopati	.49**

**p<.001 ; *p<.05

Ahlaki kayıtsızlık ölçeğinden elde edilen puanlarla Karanlık Üçlü Ölçeği Makyevelizm ve Psikopati alt boyutları, Sosyal Beğenirlik Ölçeği, Çocuklar İçin Zorbalığa Karşı Bilişler Ölçeği, Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği Kuraldışılık alt boyutu ve Kuraldışı Davranış Ölçeğinden elde edilen puanlar arasında .01 düzeyinde pozitif; Karanlık Üçlü Ölçeği Narsizm boyutuyla .05 düzeyinde pozitif; Temel Empati Ölçeği ve Ka-Si Empatik Eğilim Ölçeği ile .05 düzeyinde negatif ilişki elde edilmiştir.

Gibbs (1991), suçlu bireylerin ahlaki yargılarının suçlu olmayanlardan daha az olgun olduğunu belirtmektedir. Bu bulgu araştırmamız kapsamında elde edilen Kuraldışı Davranışlar Ölçeğinden alınan puanla Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeğinden alınan puanların pozitif ilişkili olmasıyla örtüşmektedir. Ayrıca belirtmek gerekir ki ahlaki kayıtsızlık suçluluk gibi olumsuz olarak görülebilecek kavramlarla ilişkilidir. Diğer bir ifadeyle suçlu kişilerde ahlaki kayıtsızlık derecesi daha yüksektir. Bununla birlikte her ahlaki kayıtsızlığı yüksek olan kişinin suçlu olmayacağı da hatırdta tutulmalıdır.

Ahlak Kayıtsızlık Ölçeği ile çocuklar için zorbalığa yönelik bilişler ölçeğinden alınan pozitif korelasyon Menesini, Palladino ve Nocentini'nin (2015) daha çok ahlaki kayıtsızlık yaşayan öğrencilerin zorbalık yapma ihtimali daha yüksek olduğunu belirttikleri bulgularıyla paralellik göstermektedir.

Araştırma kapsamında elde edilen bulgular ahlaki kayıtsızlık ile empatinin negatif yönde ilişkisinin olduğunu göstermektedir. Bu bulgu Menesini, Palladino ve Nocentini'nin (2015) bir çocuğun empati eksikliği yaşamasının ahlaki kayıtsızlığın bilişsel yönüne katkıda bulunduğunu belirttiği araştırmasıyla örtüşmektedir.

Güvenirlilik

Ölçeğin 115 öğrenciye iki hafta ara ile uygulanması sonucu elde edilen test tekrarı güvenirliliği .77 ($p<.001$) olarak bulunmuştur. Beş araştırma grubuna da uygulanan AKÖ Cronbach Alpha iç tutarlılık katsayısının farklı çalışma gruplarında .82 ile .86 arasında değerler aldığı görülmüştür.

Sonuç

Bandura ve arkadaşları (1996) tarafından geliştirilen Ahlaki Kayıtsızlık Ölçeği'nin Türkçe formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi amacını taşıyan bu çalışmada, yapılan analizler sonucunda orijinal ölçeğin öngördüğü şekilde sekiz faktörlü yapının doğrulandığı görülmektedir. Bununla birlikte alt ölçeklerin ayrı ayrı kullanılabilmesi için ek geçerlik güvenirlik çalışmaları yapılması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca kavramın bütünlüğünü korumak açısından ölçekten toplam puan elde edilmesi önerilir.

Alan yazın incelendiğinde kültürümüzde lise öğrencilerinde ahlaki kayıtsızlık kavramını ölçen başka bir ölçeğe rastlanmamıştır. Bu bağlamda ölçeğin işlevsel bir rol üstleneceği düşünülmektedir. Bu ölçeğin uyarlanması sürecinde ahlaki ölçmenin zorluğuna dair haklı bir kabul ortadayken, ahlaki kayıtsızlığı ölçmenin daha da zor olduğu görülmüştür. Ölçek maddeleri yapı itibariyle olumsuz olan durumlara katılma durumunu belirlemeyi hedeflemektedir. Örneğin "Kötü davranılan çocuklar genellikle bunu hak edecek şeyler yapmışlardır" gibi ifadeler katılma derecesini belirtmek tersten bir bakış açısı sunulduğu için zorlayıcı olmaktadır. Ayrıca, ölçeğin tamamı ahlaki olana duyarsız olmayı ifade eden maddelerden oluştuğu için uygulama sürecinde öğrencilere ölçeğin neyi ölçtüğüne dair net bir açıklama yapmak mümkün olmamıştır. Uygulayıcıların bu konuda hassas olmaları önerilir. Diğer yandan kültüre özgü orijinal ölçek geliştirilmesi de alana katkı sağlayacaktır. Kültüre özgü ölçek geliştirme sürecinde bu ölçeğin ölçüt bağıntılı geçerlik çalışmalarında işlevsel olacağı söylenebilir.

Sonuç olarak; AKÖ'nin Türkçe formunun psikometrik özellikleri kabul edilebilir düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ölçek orijinal formundaki gibi 32 maddeli ve üç dereceli Likert tipi bir araç olarak ortaöğretim öğrencilerinin ahlaki kayıtsızlık eğilimini ölçmede kullanılabilir.

Kaynakça

- Balkaya, A. ve Ceyhan, E. (2007). Lise öğrencilerinin suç davranışı düzeylerinin bazı kişisel ve ailesel nitelikler bakımından incelenmesi. *Aile ve Toplum*, 9(3), 13-27. ISSN: 1303-0256.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193–209. Doi:10.1207/s15327957pspr0303_3.
- Bandura, A., Barbaranelli, C., Caprara, G. V., & Pastorelli, C. (1996). Mechanisms of moral disengagement in the exercise of moral agency. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(2), 364.
- Bentler, P. M., & Bonnet, D. C. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88(3), 588-606.
- Brown, T.A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York, NY: Guilford.
- Bollen, K. A. (1989). A new incremental fit index for general structural equation models. *Sociological Methods & Research*, 17(3), 303-316.
- Byrne, D. (1998). *Complexity theory and the social sciences: An introduction*. London: Routledge.
- Caravita, S. C., Sijtsema, J. J., Rambaran, J. A., & Gini, G. (2014). Peer influences on moral disengagement in late childhood and early adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 43(2), 193-207.

- Fan, X., Thompson, B., & Wang, L. (1999). Effects of sample size, estimation methods, and model specification on structural equation modeling fit indexes. *Journal of Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 56-83.
- Gedik, A. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde okul yaşam kalitesi bağlamında okula yabancılaşma. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, 1-147.
- Gezici-Yalçın, M., Şenyurt, A. Y., Gültepe, B. ve Coşkun, H. (2016). Ahlâkî uzaklaşma ölçeğinin türkçeye uyarlanması. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi* 6(1), 309-332.
- Gibbs, J. C. (1991). Toward and integration of Kohlberg's and Hoffman's theories of personality. In W. M. Kurtiness & J. L. Gewirtz (Eds.). *Handbook of moral behavior and development volume 1: Theory* (pp. 183-208). New York, NY: Psychology Press.
- Gini, G., Pozzoli, T., & Hymel, S. (2014). Moral disengagement among children and youth: A meta-analytic review of links to aggressive behavior. *Aggressive Behavior*, 40, 56–68.
- Gökkaya, F., ve Sütcü, S. T. (2015). Çocuklar için Zorbalıkla İlgili Bilişler Ölçeğinin geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin değerlendirilmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 16, 54-63.
- Kaner, S. (2002). *Suç davranışı ölçeği geliştirme çalışması*. 1. Ulusal Çocuk ve Suç: Nedenler ve Önleme Çalışmaları Sempozyumu, Ankara.

- Hu, J., & Bentler, P. M. (1999). Cut off criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Journal of Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- Jolliffe, D., & Farrington, D. P. (2006). Development and validation of the Basic Empathy Scale. *Journal of Adolescence*, 29(4), 589-611.
- Jones, D. N., & Paulhus, D. L. (2014). Introducing the short dark triad (SD3): A brief measure of dark personality traits. *Assessment*, 21(1), 28-41.
- Kaya, A., ve Siyez, D. M. (2010). KA-Sİ çocuk ve ergenler için empatik eğilim ölçeği: Geliştirilmesi geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 35(156), 110-125.
- Kaner, S. (2001). *Suç ölçeği geliştirme çalışması*. I. Ulusal Çocuk ve Suç Sempozyumu, Ankara.
- Keskin, Y. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin ahlâki yargı yeterlilikleri: Türkiye-Samsun ve İngiltere Lancashire karşılaştırılması. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 32(1), 217-249.
- Kohlberg, L. (1958). *The development of modes of moral thinking and choice in the years 10 to 16*. (Unpublished Doctoral Dissertation). The University of Chicago, Chicago.
- Kozan, K. (1983). Davranış bilimleri araştırmalarında sosyal beğenirlik boyutu ve Türkiye için bir sosyal beğenirlik ölçeği. *ODTÜ Geliştirme Dergisi*, 10(4), 447-478.
- McDonald, R. P., & Hu, M. H. R. (2002). Principles and practice in reporting structural equation analyses. *Psychological Methods*, 7(1), 64-82.
<http://dx.doi.org/10.1037/1082-989X.7.1.64>

- MacCallum, R. C., Browne, M. W., & Sugawara, H. M. (1996). Power analysis and determination of sample size for covariance structure modeling. *Psychological Methods, 1*(2), 130-149. <http://dx.doi.org/10.1037/1082-989X.1.2.130>
- Menesini, E., Palladino, B. E., & Nocentini, A. (2015). Emotions of moral disengagement, classnorms, and bullying in adolescence: A multilevel approach. *Merrill-Palmer Quarterly, 61*(1), 124-143.
- Ostini, R. (2010). Measuring conceptualisation of morality: or how to invent a construct and measure it too. In G. Walford, E. Tucker, & M. Viswanathan (Eds). *The SAGE Handbook of Measurement* (pp. 337-352). London: Sage.
- Paciello, M., Fida, R., Cerniglia, L., Tramontano, C. & Cole, E. (2012). High cost helping scenario: The role of empathy, prosocial reasoning and moral disengagement on helping behavior. *Personality and Individual Differences, 1*-5. <http://dx.doi.org/10.1016/j.paid.2012.11.004>.
- Rorty, A. O. (1993). What it takes to be good. In G. Noam, & T. E. Wren (Eds.). *The moral self* (pp.28-55). Cambridge, MA: The MIT Press.
- Sakman, E., ve Alper, S. (2016). Gruplar arası ilişkiler için kritik bir değişkenin bireysel yordayıcıları: Kolektif narsisizm ve bölme savunma mekanizması. *1. Sosyal Psikoloji Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı*, 187-196. Ankara.
- Sanberk, İ. (2003). *Öğrenci Yabancılaşma Ölçeği (bir geçerlik ve güvenirlik çalışması)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Sümer, N. (2000). Yapısal eşitlik modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları, 3*(6), 49-74.
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2007). *Using multivariate statistics* (5th ed.). New York: Allynand Bacon.

Topçu, Ç., Baker, Ö. E., ve Çapa-Aydın, Y. (2010). Temel Empati Ölçeği Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(34), 174-180.

Adapting Moral Disengagement Scale to Turkish: Validity and Reliability Study

Purpose of the Study

Moral disengagement is a term described in self-regulatory mechanisms of social cognitive theory. Self-regulatory process refers to monitoring the behaviors and conditions in which behaviors occur, judging them based on moral standards and regulating them by the consequences that people apply to themselves. People do things which bring satisfaction and a sense of self-worth. People avoid from behaviors which violate their moral standards, because it causes self-condemnation and results in a variety of self-sanctions. Self-sanctions keep behaviors in line with the internal moral standards. Moral disengagement occurs when moral reactions are separated from inhumane behaviors and when the self-sanction process is deactivated. Therefore, moral disengagement includes the process of reconstructing the inhumane behavior as morally acceptable at the cognitive level without changing behavior or moral standards.

The aim of this research is to examine psychometric properties of Turkish form of Moral Disengagement Scale developed by Albert Bandura and his colleagues. The scale measures disengagement from the moral behaviors with 32 items. High scores on the scale show high level of moral disengagement. The scale was based on the moral disengagement theory and theory is grounded on the eight socio-cognitive mechanisms which makes moral disengagement possible. These eight mechanisms are moral justification, euphemistic language, advantageous comparison, displacement of responsibility, diffusion of responsibility, distorting consequences, attribution of blame and dehumanization.

Method

The sample consists of high school students from variety of schools in İstanbul. There are 420 students in the first group, 130 students in the second group, 123 students in the third group, 138 students in the fourth group and 115 students in the fifth group. Social Likeness Scale developed by Kozan (1983), Dark Triad Scale adapted by Sakman and Alper (2016), KA-Si Empathic Tendency Scale developed by Kaya and Siyez (2010), Anomalous Behavior Scale developed by Kaner (2001), Student Alienation Scale adapted by Gedik (2014), Basic Empathy Scale adapted by Topçu, Baker and Çapa-

Aydın (2010) and Inventory of Cognitions Related Bullying adapted by Gökkaya and Sütçü (2015) were used as data collection instruments. In data analysis, mean, standard deviation, one way ANOVA, Scheffe test, simple correlation test and confirmatory factor analysis were used.

Results

The results of the confirmatory factor analysis of the Moral Disengagement Scale were found to be as GFI = .88, RMR = .03, SRMR = .07 and $X^2 / df = 2.01$ and RMSEA = .056. The internal consistency coefficient was found to be between .82 and .84. As a result, it was found that the psychometric properties of the Turkish form of Moral Disengagement Scale were acceptable. Also these results indicate that values confirm the eight factor structures as in the original scale.

Analysis for criterion validity shows that Moral Disengagement Scale has high level positive correlation with Inventory of Cognitions Related Bullying; moderate level positive correlation with Machiavellianism and Psychopathy subscales of Dark Triad Scale, Anomalous Behavior Scale and Irregularity subscale of Student Alienation Scale; low level positive correlation with Social Likeness Scale and Narcissism subscale of Dark Triad Scale; and negative correlation with KA-Si Empathic Tendency Scale and Basic Empathy Scale.

Besides, in terms of other variables, it was found that boys' scores on moral disengagement were significantly higher than girls. No significant difference was found based on school type, education level of parents, number of siblings, and birth order. As a result, it was found that the psychometric properties of the Turkish form of Moral Disengagement Scale are acceptable and it is a reliable measure for high school students in Turkey.